

EGY HUMANISTA ÉRZELMES JELENTÉSEI

Méliusz József: *Napnyugati kávéház*. Kriterion, Bukarest, 1987

Most, hogy már negyedik kávéház-könyve látott napvilágot, eltűnőhetünk rajta: mit jelent Méliusznak a kávéház? Aligha csupán műhelyt, munkahelyet. Mintha sokkal inkább polgár voltát, citoyenséget, harcos európaiságát szeretné hangsúlyozni ezzel a makacsul visszatérő kávéházi címmel. Azt, hogy nem Mucsás beszél az olvasóhoz, nem kocsmában ül az asztalnál, hanem városi emberhez illőn kávéházban, ahol nem pintes üvegben teszik elébe a mindig kicsit hordószagú vinkót, mert presszókávéét kér, s egy pohárka calvadost a Flore-ban vagy a Mari-gnanban Párizsban. E sorok írója nagyon meg tudja érteni ezt a hangsúlyozott disztिंगválást, jóllehet maga inkább a Café de la Paix-ban üldögélt, persze nem kéziratpapír fölé hajolva, hanem a forgatagot bámulva, s chiantit kért vidékiesen összetévesztve a dolgokat, s Párizst Rómával. Épp ezért csak őszintén irigyelni tudja Méliusz József nagyvilágiasságát, csaknem fél évszázad messzeségébe visszanezve, amikor a jóval közelebbi Temesvárral a magyar vidéket varázsolta el lírai hangulatokban a szerző. Akkortájt a pipájával se bajlódott annyit, mint mostanában, nyugán állt és fiatalon, mint egy felkiáltójel Gaál Gábor mögött egy fényképen, azzal a halk mélabúval és mindenre elszántan mégis, ahogy korosztályunk az eljövendő forradalmat várta.

Volt és elmúlt, mondhatná az ember, vagy még inkább azt, mivel a Napnyugati kávéház szerzője inti le folyton magát: „Ne nézz vissza!” S közben mégis állandóan visszanez a lángban álló Szodomára, a múlt-ra s az eltűnt ifjúságra, a fenyegető sóbálványságtól se félve. Mert mi érhetné még az embert annyi minden után! Így az egész hatszáz oldal-as kötet végig érdekesítően izgalmas párhuzama múltnak és jelen-nek, azzal a ragyogó morális fölénnyel, amely csaknem vidám aper-szúkkal ismétlődő szerelmi vallomásként oldódik fel, s olykor mégis, mint valami siratóóének, az írás örömeiben. Mintha már nem lenne más, csak ez és Párizs, meg a nagyvilág, amiért még érdemes élni, és ilyen gyönyörű, véget nem érő, részeg mondatokat írni!

Bocsánat, Anna is itt van, korántsem árnyékként, de oly valóságosan, mint a bizonyosság, teljes realitásában, ahogy pizzát lehet vele rendelni, s hozzája sietni, természetesen a munkából. Mintha az ő leg-többször láthatatlan jelenléte figyelmeztetne mindarra, ami megelőzte ezt a rajongást a kor tömörületével durván beleavatkozva a rajongó magánéletébe.

Ne higgye azonban senki, hogy csak erről van szó itt, ebben a hat-száz oldalas esszében az európaiság dicséretével irodalom- és művészet-történet minden fontosabb eseményét és helyét betájolva, korántsem fenntartás nélkül, de azzal a harcos magatartással, amely az időben

megszelídülve az egyetlen lehetséges humanizmus látószögéből nézve mutatja meg a dolgokat. S eközben az emberi menaszéria óriási tömegének vonulásából mégis egyenként emelkednek ki Méliusz sajtáságos megvilágításában a kor különleges, színes alakjai Picassótól és Brecht-től kezdve Kafkán és az Übü király szerzőjén át Tolnai Ottóig a rozoga Szpacsekjával. Nem véletlenül áll össze ez a „zengő tunultus”, ahogy Párizs másik elbűvölt sarkutazója, Szomory mondta volna. Nagyon is összehangolt társaság ez a szerző előadásában. S közben remek, soha senki más által ilyen plasztikusan meg nem írt alakok lesznek itt, egymástól az egyéniség éles határaival elválasztva. És Párizs maga is tartam és egyidejűség örvenesztendő koordinátái között jelenik meg előttünk egyetlen mondatban, nem is a leghosszabbak közül, ha szabad lesz idézni: „Itt álldogálok tehát, és ismét szemügyre veszem az Apollinaire-ről elnevezett utcácska őspárizsi épületeit — nemcsak a lajosok, a tizenkilencedik század építkezései is őspárizsiak —, itt téblábolok a torony és az azt környező falazat előtti Párizsban a többihez viszonyítottan pirinyó közkertben, s csak nézelődöm e harmadik Párizsomban, mert bizony más volt szememnek, tapasztalásomnak e kép előszörre, ahogyan tejfölösszájú tizennyolc évesen, 1927-ben láttam — ha észrevett egyáltalán valamit a hajdani süvölvény mindabból, aminek itt szellemi és történelmi jelentése már akkor, mindig is volt —, másodjára pedig évtizeddel később, 1937-ben, a Népfront szellemi évszakában a politika érzékeléseinek utánajártomban, s jertve és tudva: most dől el Európa sorsa, a sorsunk, nagyoké és kicsinyké, Nyugaté és Keleté egyaránt, mert Spanyolország már lángokban vonaglott, Picasso már megfestette a Guernicát — ott, akkor láttam —, onnan indult el a második világháború, az volt a véres, romboló, gyilkos világelőadás főpróbája.” — Így mindent Párizsból eredeztetve, és visszapörgetve az „öreglány” — ahogy Párizst nevezi — gyengéd ölelésébe.

Hiányzik itt valaki a kor csak kicsit is jelentős alakjai közül? Senki! Itt van mindenki, aki csak valamit is számított a világirodalomban, Budapesten vagy Erdélyben, az asszociációk megállíthatatlan futószalagján, egységesen összefogva, mintha ezt a világot semmi se lett volna képes megosztani. Ilyen érzékletesen bemutatni Európa szellemi életét századunkban, időnként vissza is nézve, az összefüggésekre, s hagyatéokra mutatva, ilyen könnyed, szinte játékos fölényel talán senki se lett volna képes Méliuszon kívül. Alulnézetből, békátávlatból és meg nem szűnő csodálattal lehetett csupán így áttekinteni ezen az óriási tablón, hogy mindenki benne legyen. Már mint azokból, akik ennek a „kisebbségi” írónak a kultúráját, ízlését, emberi és művészeti habitusát alakították ki. Az embernek kedve lenne hasonló helyzetből egy olyan előnyt látni — persze, csak ebben! —, ami nemcsak lehetővé teszi, de egyenesen kényszeríti arra, hogy felülemelkedjék nyelvi korlátokon, bátran

kitörve egy zárt világ falai közül. Ez az a „kisebbségi” többlet, amelyet Fábry Zoltán oly önérzetesen emlegetett, lényegében egy új humánus jelenlétét felismerve.

Méliusz József írásművészete ebben a káprázatos párizsi varázslatban, minden tekintetben méltó az anyagához. Alakokat festő képzelete, megjelenítő ereje, kifinomult ízlése és előadásának európai kultúrája oly graciózen és annyi eleganciával mutatkozik meg az ember előtt, hogy sajnálja abbahagyni az olvasást. Aztán meg spórolja a lapokat, hogy minél tovább tartssanak.

Mert nem lehet egy szuszra elolvasni ezt a könyvet. Nem a terjedelme, gazdag és változatos tartalma miatt. Azonkívül az asszociációnak is van határa, s azzal együtt annak a túlfűtöttségnek, amely az egyébként eléggé el nem ítélni való fasizmus részleteiről szólva fogja el a szerzőt, s ragadja magával ha mégoly őszinte pátoszba is.

Az álomból és emlékből szőtt felejthetetlen részletek, a soha meg nem unható „öreglány” iránti szerelmi vallomásokkal is takarékoskodni kell, hogy mindig frissen hassanak. Persze, mindezt a szerző is nagyon jól tudja, ezért osztja fel a könyvét novellaszerű fejezetekre, egy-egy délelőtti munkáját ebben a kávéházi műhelyben úgy befejezve, hogy Anna jut eszébe, akivel megbeszélte: raviolit fognak ebédelni, ilyen kulináris örömmel áldozva az egységes Európán belül Rómának, evégből el is kiáltva magát: Monsieur Henri, fizetek.

A novellaszerűség gyakorlati is, a műfaj szabályai szerint is sokszor megmutatkozik. Emberi sorsokat közelhozva, például a romániai festő, a lezülött Brauner alakjával, vagy a háború barbár pusztítását egy kutya életével illusztrálva. Ilyenkor a vérbeli elbeszélő mellőzi az egyébként oly szép és színes kitérőket, fegyelmezetten formálja anyagát a cselekmény biztos kezelésében. Anélkül, hogy álom és valóság viszonyában a legcsekélyebb törés mutatkoznék.

Ne tévesszen meg azonban senkit álom és emlék oly gyakori emlegetése. Mert ugyanakkor Méliusz József harcos humanista szellemét nem némíthatja el, sőt éppen ellenkezőleg csak így teszi elviselhetővé a viszszanézésnek ez a párhuzama borzalom és tündöklés elválaszthatatlan viszonyában.

Az érzelmes párizsi jelentéseknek ez a színes sorozata egy időre meg is szakad egy spanyolországi kirándulással, amely után a szerző inkább csak kommentálja a Franco-rendszer egetverő bűneit a publicisztika hatásos eszközeivel feldolgozva a múlt megrendítő aktualitását, s bár a hang nem változik, téma és anyag érthetően nélkülözi a személyességnek olyan intenzív jelenlétét, amilyen Párizshoz, az „öreglányhoz” fűzte a szerzőt.

A finom hangulatokból kikevert színek között néha megjelenik egy kisváros, Temesvár szürkébb kontúrája. Még csak nem is nosztalgiku-

san emlékezve Méliusz szülővárosára. És mintha mégis ez a soknyelvű város segített volna hidat építeni Európához és érthetőbbé tenni messzire szakadt fiának költőien harcos humanizmusát.

HERCEG János

A MAGYAR NÉPI ORVOSLÁS MONOGRÁFIÁJA

Oláh Andor: *Újhold, új király. A magyar népi orvoslás életrajza.* Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986

Oláh Andor hozzáértő munkájának köszönhetően vehetjük kézbe a magyar népi orvoslás első részletes életrajzát, az orvosnéprajz-kutatók értékmentő gyűjtésének összefoglalását. Oláh Andor Békés megyében Doboz község körzeti orvosaként dolgozott hosszú éveken át. Anyagának nagyobb része innen származik. Könyvében nem ajánl népi gyógymódokat és csodagyógyszereket, célja, hogy minél teljesebb képet adjon a hagyományos orvoslás „természetes” és „babonás” gyógymódjairól a magyar nép kórtani és egészségügyi nézeteiről, hiedelmeiről. Tudományos vizsgálódását mindenekelőtt az az elhatározás irányítja, hogy szeretné megvilágítani „a samanisztikus széltan, a hippokratészi nedvtan és az újkori fizikális kóroktan hármasságában felvázolni” a magyar népi orvoslás előítéletektől elhomályosított rendező elvét.

Könyvének első részében a magyar népi orvoslás és kutatásának történetéről ír. A technikai és társadalmi fejlődésnek, valamint a modern orvostudomány haladásának következményeként a 30-as években a népi orvoslás az elmaradottsággal és a kuruzslással lett egyenértékű. A néprajztudomány, a népi orvoslás kutatói arra törekedtek, hogy az emberiség kulturális örökségének, múltjának e figyelemre méltó hagyományanyagát megmentsék. E tekintetben az Egészségügyi Világszervezet munkája is értékes kezdeményezőnek bizonyult. Kínát emlegették követendő példaként, ahol a hagyományos orvoslás és a modern gyógyítás kiegészíti egymást (az akupunktúrát például több mint 200 betegség kezelésére használják, valamint nagyobb műtéteknél érzéstelenítésre szolgálnak). Az ősi indiai és kínai orvostudomány a legrégebb időtől kezdve a samanizmus hatása alatt állt. Világszerte a népi orvoslás kutatása felé fordul a figyelem. Oláh a magyar népi orvoslás kutatói közül csak a legkiemelkedőbbeket említi (Mészáros Gyula, Munkácsi Bernát, Vajkay Aurél, Róheim Géza, Szendrei Zsigmond és Ákos, Diószegi Vilmos).

A népi orvoslás fogalmi meghatározására évtizedek folyamán több kísérlet történt. Oláh a következőkben határozza meg: a népi (hagyományos) orvoslás a hivatalos (akadémikus) orvostudomány érvény-, gyakorlat- és intézményrendszerén kívül, attól függetlenül egzisztáló szájhagyomány által fenntartott (az írásbeliséget mégsem teljesen nélkülöző) nemzedékről nemzedékre átörökített, egészségre-betegségre vonatkozó tu-